

Отримано: 31 серпня 2021 року

Прорецензовано: 6 вересня 2021 року

Прийнято до друку: 20 вересня 2021 року

e-mail: aykido10@ukr.net

vika.yushak@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-210-212

Мишук І. М., Юшак В. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів у закладах вищої освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 210–212.

УДК: 811.111

Мишук Інна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Юшак Вікторія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Виникла потреба у пошуку ефективних методик навчання іноземних мов. У статті здійснено аналіз джерел досліджуваної теми та описано особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів-філологів. Проаналізовано поняття іншомовної комунікативної компетентності, розглянуто її зміст та структуру. Виявлено, що на основі комунікативного підходу має організовуватись процес професійної підготовки студентів-філологів. З'ясовано, що від знання мови залежить компетентність і вміння використовувати її залежно від ситуації. Доведено, що комунікативний підхід до навчання підвищує мотивацію у студентів-філологів до вивчення іноземної мови та покращує ефективність навчального процесу. З'ясовано, що для реалізації особистих ділових контактів і подальшої професійної самоосвіти та самовдосконалення майбутньому спеціалісту необхідно оволодіти іноземною мовою для того, щоб ефективно здійснювати іншомовну комунікацію.

Ключові слова: комунікація, іноземна мова, компетентність, комунікативна компетентність, підготовка студентів, комунікативний підхід.

Inna Mishchuk,
Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor of English Philology Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Victoria Yushak,
Ph.D. in Philology, Senior Teacher of English Philology Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University

FORMATION OF ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS STUDENTS

Nowadays it is necessary to find effective techniques of teaching foreign languages. The article studies the ways of formation the English communicative competence of the Philology students of higher educational establishments. Approaches to the definition of the notion of communicative competence, its contents and structure are considered.

Communicative language teaching is understood as a set of principles about the goals of language teaching, how learners learn a language, the kinds of classroom activities that best facilitate learning, and the roles of teachers and learners in the classroom. It is defined that the process of teaching students in higher educational establishments should be organized on the basis of the communicative approach: knowledge of English depends on the competence and ability to use it depending on the situation. It is stated that the communicative approach to learning increases the students' motivation to acquire a foreign language and improves the efficiency of teaching.

Communicative competence includes the following aspects of language knowledge: knowing how to use language for a range of different purposes / functions and vary the use of language according to the setting and the participants; knowing how to produce and understand different types of texts and how to maintain communication despite having limitations in one's language knowledge (e.g., through using different kinds of communication strategies). The students want to master English to a higher level of accuracy and fluency to improve their further communicative skills in order to effectively carry out communication in the foreign language.

Key words: communication, foreign language, competence, communicative competence, preparation of students, communicative language teaching (CLT) or the communicative approach.

Беручи до уваги швидкий розвиток міжкультурних і професійних контактів з представниками інших країн, тому здатність встановлювати міжкультурні зв'язки, у професійній та соціальній сферах оперативно вирішувати проблеми належать до основних характеристик випускників ЗВО.

На основі цілісного підходу має організовуватись процес професійної підготовки студентів-філологів, який дозволяє всі дидактичні засоби розглядати як такі, що забезпечують професійне становлення особистості. Курс з основної іноземної мови повинен бути комунікативно-орієнтованим і професійно спрямованим. Досвід показує, що такий підхід є досконалим, якщо взято до уваги загальні принципи організації педагогічного процесу, що забезпечує підготовку студента як компетентну особистість так і дослідника.

Проблема комунікативної компетентності привертає увагу науковців все активніше. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів розглянуто в розвідках таких науковців, як І. Д. Бех, І. Л. Бім, Е. В. Бібікова, Д. А. Вороніна, Н. М. Ізорія, І. О. Зимняя, Г. А. Китайгородська, Г. В. Рогова, А. І. Петрова, Дж. Равен, Є. В. Руденський, В. Л. Скалкін, О. Б. Гарнопольський, К. Джонсон (K. Johnson), А. Назарі (A. Nazari), М. С. Пенінгтон (M. C. Pennington) та Дж. Річардз (J. C. Richards), Е. Ушіода (E. Ushioda), Д. Хаймс (D. Hymes) та ін.

Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів у закладах вищої освіти досі залишається

не вирішеним. Тому деякі аспекти підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців для міжкультурної комунікації потребують подальшого вивчення.

Метою статті – розгляд особливостей іншомовної підготовки студентів-філологів у закладах вищої освіти.

Беручи це до уваги, завданням статті є аналіз змістового наповнення лінгвістичної та методичної підготовки, а саме особливостей навчально-пізнавальної діяльності та науково-дослідної роботи студентів на факультеті іноземної філології.

Цікавими є напрацювання С. Брамфіт (С. J. Brumfit) та К. Джонсона (К. Johnson). Дослідники вважають, що можливість правильно маніпулювати структурою мови є тільки частиною того, що включено до вивчення мови. На їхню думку таке мовне навчання відрізняється від більш традиційних підходів, у яких акцентується увага на вивченні структурної компетентності у навчанні іноземної мови. У загальніших термінах говорять про комунікативне вивчення мови, як про таке, що розпізнає навчання як комунікативну компетентність, яка є його основною метою [8].

Д. Хаймс дав визначення комунікативній компетентності як найбільш загальному терміну для визначення можливостей особи. Він стверджує, що від знання мови залежить компетентність і вміння використовувати її залежно від ситуації.

Комунікативну компетентність розглядають як:

- 1) граматичність;
- 2) відповідність контекстів;
- 3) прийнятне використання; /"whether or not smth is in fact done"/;
- 4) виконання [9].

За допомогою комунікативного підходу до вивчення мови розглядається проблема комунікативної компетентності.

На думку британського методиста К. Джонсона (К. Johnson) при вивченні іноземної мови існує два комунікативних підходи – досконала організація навчальної програми та методологія. Що саме вивчати за комунікативним принципом визначає перший підхід, а другий показує, як і за допомогою яких методів зробити навчання мови більш доступним [8].

Звернемо увагу на те, що саме через спілкування комунікативний підхід орієнтований на вивчення мови. Використання мови у реальній комунікативній ситуації породило в рамках комунікативного підходу деякі тенденції, релевантні для викладання іноземної мови:

- 1) комунікативна спрямованість усіх видів навчання;
- 2) у процесі навчання головним є не викладач, а студент ("learner-centred approach");
- 3) зацікавлення студентів процесом навчання відповідно до їхніх інтересів, здібностей і потреб ("the whole person approach");
- 4) навчально-методичні матеріали подаються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом;
- 5) основними видами роботи студентів є:
 - а) парна робота (діалог);
 - б) групова робота (полілог);
 - б) нетрадиційне відношення до помилки [8].

М. С. Пеннінгтон (М. С. Pennington) та Дж. Річардз (J. C. Richards) характеризують усне спілкування як тип діяльності, що передбачає спілкування двох чи більше осіб і у якому обидва учасники є слухачами і співрозмовниками одночасно та вони повинні реагувати на те, що чувають [11].

У своєму доробку «Методика навчання англійської мови» український науковець О.Б. Тарнопольський виділяє шість принципів організації навчальної діяльності студентів ЗВО. Основним і найважливішим принципом є принцип, що реалізує комунікативну спрямованість навчання загалом, а саме:

1. Спрямованість навчання студента не на здобуття мовних знань, а на вироблення навичок (граматичних, лексичних, фонетичних, мовленнєвих умінь), що забезпечують можливість здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності під час спілкування, реалізацію мови в актах комунікації.

2. Формування у студентів спонукально-мотиваційної фази діяльності – створення потреби в іншомовному мовленнєвому спілкуванні [6].

М. С. Пеннінгтон (М. С. Pennington) та Дж. Річардз (J. C. Richards) звертають увагу на те, щоб забезпечити комунікативний характер навчальної діяльності, необхідно організувати її з урахуванням особистостей тих, хто навчається; зробити їх особистісно-значущими ("learner-centred approach"), тобто при доборі матеріалів і завдань врахувати особистості кожного студента [11].

Підручники для студентів ЗВО для навчання іноземної мови повинні відповідати рекомендаціям Ради Європи та орієнтовані на кембриджські тести. У підручнику застосовуються автентичні тексти з американських та британських засобів масової інформації, а сучасна система вправ сприяє формуванню комунікативної культури особистості студента.

Навчальний предмет «Іноземна мова» має колосальний потенціал впливу на особистість та є засобом формуванню комунікативної компетентності.

Мета курсу з іноземної мови – це набуття студентами-філологами рівня знань, який дозволить їм співвідносити мовні засоби з конкретними ситуаціями професійної діяльності і спілкування.

З комунікативними потребами майбутніх фахівців, які мають легко інтегрувати у різні мовні колективи, пов'язано такий підхід. При цьому, мовний матеріал, розглядається як засіб реалізації спілкування на основі комунікативного підходу, що веде до формування комунікативної компетентності.

Більшість дослідників розрізняють такі компоненти в структурі іншомовної комунікативної компетентності:

- 1) інтегративну компетентність – здатність до інтеграції знань і навичок та їх використання у практичній життєдіяльності;
- 2) психологічну компетентність – розвинену систему емоцій, здатну забезпечити адекватне сприйняття навколишнього світу і практичну поведінку людей;
- 3) компетентність у конкретних сферах діяльності, що виражається в умінні працювати з людьми, долати невизначеність, реалізовувати намічені плани тощо.

Звернемо увагу на те, що Джон Равен розглядає компетентність як специфічну здатність, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній предметній сфері і включає вузькоспеціалізовані знання, особливого роду навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [5].

Вітчизняні науковці О. М. Знанецька та О. В. Цвєтаєва у своїй статті дослідили роль комунікативної компетентності у навчанні іноземних мов; проаналізували поняття, сутність та компоненти комунікативної компетентності з позицій педагогічного, психологічного та міждисциплінарного підходів. На їхню думку комунікативна компетентність є однією з ключових компетентностей майбутнього фахівця [3].

А от Т. О. Пахомова та Я. С. Сенченко досліджували формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів в умовах лінгвосоціокультурного підходу. На їхню думку лінгвосоціокультурний аспект повинен стати постійною, невід'ємною частиною процесу формування іншомовної комунікативної компетентності і для того, щоб здобути знання в процесі навчання іноземної мови супроводжувались сформованими навичками іншомовного спілкування необхідно дотримуватися певних умов: 1) насичення змісту мовного матеріалу лінгвосоціокультурною інформацією; 2) інтерактивне включення в іншомовну комунікацію на основі використання методів і прийомів контекстно-комунікативної технології; 3) формування «мотивації інтеграції» [7].

А. Й. Гордєєва охарактеризовує способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англомовної граматичної компетентності [2], а О. Г. Квасова описує сучасні підходи до контролю та оцінювання іншомовної міжкультурної компетентності [4].

Наголосимо на тому, що сприятлива атмосфера на занятті з іноземної мови підвищує ефективність процесу формування комунікативних умінь студентів, а також забезпечує вільне висловлювання студентами власної думки.

У своїй праці Е. Ушіода (E. Ushioda) вказує як підвищити мотивацію студентів на занятті. Авторка переконана, що лише мотивоване навчання забезпечує умови самовираження особи [12].

Дж. Річардз (J. C. Richards) переконує нас у тому, що мовленнєва діяльність взагалі не може розпочатися без мотивації, а коли є високою позитивна мотивація – зростає сама ефективність мовленнєвої діяльності.

Н. Ельйор (N. Allahyar) та А. Назарі (A. Nazari) переконані, що іноземна мова виступає не тільки як засіб комунікації, а одночасно і як єдиний процес пізнавальної діяльності та навчання на рідній і іноземних мовах, тому викладачам необхідно використовувати різноманітні форми подання матеріалу, організації роботи та робити акцент на індивідуальну та творчу діяльність студентів [10].

О. Б. Гарнопольський зазначає, що найдоречніше застосовувати вправи, призначені для засвоєння мовного матеріалу і розвитку мовленнєвих умінь в реальній комунікативній ситуації, а також такі, що відповідають меті навчання – розвитку комунікативної компетентності студентів [6].

Д. А. Вороніна у науковій розвідці «Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців» виокремила професійні якості та чинники формування на практиці іншомовної комунікативної компетентності. Вчена переконує, що саме така компетентність є невід'ємним складником підготовки сучасних фахівців для подальшого застосування набутих знань, умінь, навичок та особистісних якостей в іншомовному середовищі, здійснення міжмовної, міжкультурної міжособистісної комунікації [1].

Виходячи з аналізу опрацьованої літератури зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо сутності комунікативної компетентності, робимо висновок, що іншомовна комунікативна компетентність розглядається як здатність здійснювати іншомовне спілкування, правильно використовуючи систему мовних, мовленнєвих і стилістичних норм, а також правил комунікативної поведінки, відповідно до ситуації спілкування і як готовність до іншомовного спілкування. Тому для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності доцільно розробляти нові методологічні підходи й визначати педагогічні умови їх реалізації. Студенти-філологи мають оволодіти іноземною мовою на такому рівні, який дозволяв би використовувати її для задоволення професійних потреб, подальшої професійної самоосвіти та самовдосконалення в іншомовному середовищі.

Узагальнюючи, зазначимо, що розглянуті нами питання не вичерпують окресленої проблеми і потребують подальшого її дослідження.

Література:

1. Вороніна Д. А. Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*: Київ, 2017. Вип. 8. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19532/Voronina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. Гордєєва А. Й. Способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англомовної граматичної компетентності. *Іноземні мови*. 2011. № 2. С. 16–21.
3. Знанецька О. М., Цвєтаєва О. В. Роль комунікативної компетентності у навчанні іноземних мов. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2017. № 1 (13). URL: https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/Full_issues/Issues/1_13_2017.pdf.
4. Квасова О. Г. Сучасні підходи до контролю та оцінювання іншомовної міжкультурної компетентності. *Іноземні мови*. 2012. № 3. С. 50–57.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление и развитие / пер. с англ. 2002. С. 257–258.
6. Гарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Київ : Інкос, 2006. 247 с.
7. Пахомова Т. О. та Сенченко Я. С. Формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів в умовах лінгвосоціокультурного підходу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1 (5). URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2013/1/11.pdf>
8. Brumfit C. J. and Johnson K. *The Communicative Approach to Language Teaching*. Oxford : Oxford University Press, 1979.
9. Hymes D. On Communicative Competence / Eds. J. B. Pride and, J. Holmes. New York : Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
10. Nazari A. and Allahyar N. 'Increasing willingness to communicate among English as a Foreign Language (EFL) students: effective teaching strategies'. *Journal of Investigations in University Teaching and Learning*. 2012. № 8. P. 18–29.
11. Pennington M. C., Richards J. C. Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors. *RELC Journal*. 2016. № 47(1). P. 1–19.
12. Ushioda E. 'Motivating learners to speak as themselves'. *Motivation and Autonomy in Language Learning* / Eds. Murray, G, Gao, X and Lamb T. Identity. Bristol : Multilingual Matters, 2011. P. 11–24.
13. Richards J. C. *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. URL: <https://www.professorjackrichards.com/wp-content/uploads/Richards-Communicative-Language.pdf>.
14. Richards J. C. *Key Issues in Language Teaching*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015.